

L'ARQUEOLOGIA I LA HISTÒRIA ANTIGA EN LA REVISTA DE CATALUNYA

ISABEL RODÀ

Universitat Autònoma de Barcelona
Institut Català d'Arqueologia Clàssica

RESUM

Malgrat l'accidentada història de la *Revista*, sempre hi trobem un interès per les primeres etapes que l'arqueologia ha ajudat a conèixer i comprendre, aquelles que el professor Miquel Tarradell anomenava les arrels de Catalunya. S'han recollit de manera exhaustiva les aportacions en aquest terreny des de les primeres i variades notícies que s'aplegaren a les «Cròniques catalanes» fins als darrers articles de la primera dècada del segle XXI.

PARAULES CLAU

Revista de Catalunya, articles, arqueologia, antiguitat, història antiga, Cròniques Catalanes.

Archaeology and ancient history in the *Revista de Catalunya*

ABSTRACT

In spite of the checkered history of the journal *Revista de Catalunya*, it has always shown an interest for the first periods of Archaeology, which spread what Professor Miquel Tarradell called the roots of Catalonia. We have compiled exhaustively the contributions on this field, Archaeology, from the first and diverse notes collected at «Cròniques Catalanes» to the latest papers of XXI century.

KEYWORDS

Revista de Catalunya, articles, archaeology, antiquity, ancient history, Catalan Chronicles.

Al professor Miquel Tarradell li agradava tractar de les arrels de Catalunya, i a aquestes arrels la *Revista de Catalunya* els ha dedicat planes ben singulars al llarg de la seva accidentada història. Ressorgí, però, sempre dels lapsus de la letargia o mort transitòria amb l'impuls que li saberen donar significades personalitats en cadascuna de les diverses èpoques, conservant sempre una numeració correlativa fins arribar a l'actual, que en començà una de nova. És ben il·lustratiu en aquest aspecte llegir la síntesi precisa i ben documentada que Rafael Tasis va fer de la història de la *Revista* en el període de 1924 a 1956 (núm. 106 de 1967, p. 8-38).

Com a directora de l'Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC), adscrit a la Universitat Rovira i Virgili, m'és especialment grat evocar els estudis d'antiguitat continguts en les planes de la *Revista de Catalunya*, que fundà i dirigí en la primera etapa Antoni Rovira i Virgili, i que es perllongà de 1924 a 1929 amb la publicació de 60 números. En aquests anys s'inclouen dintre de les «Cròniques catalanes» notícies variades de l'actualitat de l'arqueologia en aquells moments, sense defugir polèmiques que sabé suscitar ja en el sisè número de desembre de 1924 Joan Sacs, pseudònim de Feliu Elias, en parlar de «L'escultura preromànica» (p. 561-571), amb una rèplica en el volum següent a càrrec de Joaquim Folch (núm. 7, febrer de 1925, p. 24-39). Aquest tema es tornà a tractar, també, en el número 15 de setembre de 1925, per Joan Sacs («L'escultura preromànica. L'orfebreria i la llinda de Sant Genís les Fonts», núm. 15, setembre de 1925, p.276-289).

L'any 1925 (núm. 9 del mes de març, p. 209-217), Pere Bosch Gimpera va publicar un estudi de visió molt renovadora en aquell moment: «La composició ètnica de Catalunya», intentant esbrinar els diferents pobles de les diverses àrees catalanes amb un principi important: «verament, la massa d'un poble no solen ésser els grans colonitzadors». I, en el número següent, J. de C. Serra Ràfols, autor de molts estudis sobre poblament antic, publicà «El problema de la població de Catalunya» (núm. 10, abril de 1925, p. 351-358), però en aquest cas es tracta d'un estudi de la població d'aleshores, mirant de detectar els problemes de l'afebliment en la primera etapa del segle xx; per tant, res d'arqueologia, i una prova del caràcter polifacètic d'aquest estudiós clau per a la recerca a casa nostra.

Voldríem destacar, en aquests primers anys, la notícia detallada sobre la restauració i la consolidació de l'església de Sant Miquel al jaciment emblemàtic d'Olèrdola (núm. 20 de febrer de 1926, p. 211-212), a més de l'estudi de P. Bosch Gimpera «Sota l'arc de Barà» (núm. 38 d'agost de 1927, p. 151-155), que troba

aquest aixopluc virtual no pas per tractar del monument, sinó per fer-nos veure, dintre del mosaic de pobles mediterranis, les cabdals aportacions de l'hellenisme grec i de la cultura romana. Finalment, portem a la palestra la síntesi titulada «Els estudis històrics i arqueològics a Catalunya durant el primer quart del segle xx» que sortí en el número 50 del mes d'agost de 1928 (p. 123-148). Era el text, traduït al català, de la conferència de F. Valls i Taberner, llegida a la Biblioteca Nacional de Madrid el 5 de desembre de 1927.

En aquesta etapa inicial de la *Revista de Catalunya*, un col·laborador habitual fou Agustí Duran i Sanpere, però no ens mostrà la seva vessant d'arqueòleg, sinó la de medievalista i d'historiador de l'art, i també de l'època moderna.¹

Una primera interrupció es produeix a finals de 1929, per causes econòmiques, però no únicament per aquest motiu. El setembre de 1930 s'edita el número 61, en el qual el nou director, Ferran Soldevila, explica la *represa* amb una voluntat continuista. Rafel Tasis resumeix bé la qüestió amb unes paraules que, malauradament, reflecteixen una situació que s'ha anat repetint a casa nostra: diu així en el seu article de 1967 (p. 16):

Aquestes assistències financeres —o una part, almenys— van fallar. La política, en aquests anys, s'endu moltes voluntats, arrossega activitats que, en altres temps, s'haurien esmerçat en serenes tasques literàries o intel·lectuals. El cas de Rovira i Virgili no és pas l'únic, ni el de Nicolau d'Olwer, ni el de Ventura Gassol. Crea també discòrdies, rancúnies, i separa vells amics, mentre fa difícil una serena apreciació dels fets i els actes. Potser la nostra vida intel·lectual no era prou madura per a deixar, com a les cultures madures, on la democràcia activa deixa prou recessos a l'esperit perquè la crítica i la ciència, la creació literària i l'evocació històrica puguin conviure lliurement i sense etiquetes.

Amb unes coses i altres, la vitalitat i el nou alè que Ferran Soldevila volgué inculcar a la *Revista* durà poc i no s'acompliren els seus desitjos de llarga vida assegurada, puix que es produí una nova aturada després de la sortida al carrer del número 76 el desembre de 1931. Veiem en aquests números una voluntat d'estar al dia en tots els aspectes, i també en arqueologia, donant notícies tant nacionals com internacionals. Esmentem-ne algunes.

1. Vegeu la bibliografia d'A. DURAN I SANPERE dels anys 1925 a 1931 a *Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad*, x (1967), p. 36-38.

En el volum 64 de desembre de 1930 llegim en la p. 344 la troballa recent de les pintures assíries del Palau de Salmanasar III, i en el següent, de gener de 1931 (núm. 65), Josep Gibert explica les excavacions alemanyes a l'illa de Naxos (p. 21-25). En els números 70 (p. 535-536) i 71 (p. 41), respectivament de juny i juliol de 1931, es dona notícia del començament d'una de les empreses més grans de l'arqueologia hel·lènica: l'inici de les excavacions de l'àgora d'Atenes a instàncies del Servei d'Antiguitats de Grècia, a càrrec de l'Escola Americana d'Atenes, que encara en té cura en l'actualitat, amb uns resultats que constitueixen tot un exemple de referència.

Tampoc s'oblidaren les ressenyes de llibres, sota la direcció de Ferran Soldevila, i trio la p. 374 del número 68 d'abril de 1931 perquè, entre d'altres, es troben esmentats conjuntament treballs de dos arqueòlegs mestres de mestres: Lluís Pericot i Pere Bosch Gimpera.

D'altra banda, la secció de polèmiques respongué ben bé al seu títol. Un dels protagonistes en fou novament Joan Sacs, amb qui polemitzava obertament i àcida Josep de C. Serra Ràfols, sobre un tema central encara no tancat avui en dia: l'especialització o la concentració de museus, amb atenció a l'arqueologia i a la seva relació amb l'art antic, en un moment en què aquest darrer investigador diu literalment que «estem en un país endeutat fins a la nou del coll (permeteu-nos la gràfica vulgaritat de la dita)», paraules que els catalans estem farts de sentir, i això passava entre els mesos d'agost i setembre de 1931. Ho podem llegir en els números 72, 73 i 75 de la *Revista*, i l'afirmació de Serra Ràfols, concretament, en el número 73, p. 241.

Tanmateix, després de publicar el número 76, la *Revista de Catalunya* es deturà de nou i aquesta vegada per uns quants anys, i això passava sota el govern republicà. El 1934 s'encetà una segona època sota el patronatge de la Generalitat, segons consta explícitament en la portada, amb la publicació del número 77 l'abril de 1934, que encetava època i presentació diferents. Però, com diu la dita, «durà poc la felicitat a casa del pobre», ja que després del número 81 hi hagué una nova aturada. Tot i amb això, en aquest període es publicà un dels millors articles que s'han publicat mai sobre arqueologia catalana en la *Revista*. Ens referim al llarg treball d'Albert del Castillo en el número 78 de maig de 1934 (p. 122-159) titulat «El poblament de la zona de la Costa Brava entre Blanes i Sant Feliu de Guíxols», un treball que encara es consulta avui en dia amb profit, puix que hi ha força notícies puntuals de troballes arqueològiques redactades amb agilitat i ordre per aquest catedràtic de la Universitat de Barcelona, especialitzat

en història medieval, amant del nostre litoral, quasi verge aleshores, i particip actiu en la vida i les tertúlies de Tossa de Mar a l'històric cafè d'en Biel. I, ja que parlem d'aquesta localitat, hem d'esmentar que la segona meitat de l'article el dedicà A. del Castillo a la vil·la romana dels Ametllers, en unes planes que constitueixen la més sòlida monografia del jaciment fins a les publicacions dels anys 2000,² una de les millors vil·les romanes de Catalunya, amb una ornamentació excepcional d'escultures i mosaics, del que n'és emblema el que ens dóna el nom i la imatge de la propietat en època romana: *Turissa* és un cas fora de sèrie de pervivència testimoniada al llarg dels segles.

El número corresponent al mes d'octubre de 1934 ja no va sortir perquè Ventura Gassol va deixar d'estar al cap del Departament de Cultura i, com passa i continua passant massa sovint, projectes que són i han de ser de país es paren quan la persona que els impulsa deixa d'estar en el lloc clau.

Una nova represa, heroica, va tenir lloc l'any 1938, en plena Guerra Civil, ja que el conseller de Cultura del moment, Carles Pi i Sunyer, tirà del carro i posà com a directors A. Rovira i Virgili, J. Serra Hunter i Ferran Soldevila. En aquest context es publicà el número 82 fins abastar un total de 12 números, aplegats en tres volums quadrimestrals, d'una riquesa de continguts veritablement aclaparadora, tenint en compte, a més, les difícilíssimes circumstàncies. Crec que és de justícia repetir aquí, i fer mostres, les paraules que deixà escrites Nicolau d'Olwer en l'editorial del número 82: «Sense esperit de persistència, sense continuïtat en l'esforç, sense el renunciament a la fàcil gloriola d'iniciatives dispersadores, no es refà la vida ni la personalitat d'un poble, que és la tasca a la qual tots els catalans ens sentim compromesos». El número de gener de 1939 estava llest per ser tirat, però es va destruir a la mateixa impremta.

De l'any 1938 (núm. 87 del mes de maig, p. 310-312) esmentaríem la ressenya que Joan Sacs va escriure sobre el volum que la Fundació Catalana de la Sorbona féu del cicle de conferències sobre «L'arquitectura gòtica civil a Catalunya», amb un doble valor: la seva difusió en l'àmbit internacional i unes pinzellades que enllaçaven l'arqueologia i l'art. En el número 92 (p. 487-489), P. Bosch i Gimpera, que aquí firma amb la i entre els dos cognoms, fa una ne-

2. Ens referim al treball d'A. LÓPEZ *et alii*, *Les excavacions de 1985-1989 i 1992 a la vil·la romana dels Ametllers, Tossa (Selva)*, Barcelona, 2001; i al de Ll. PALAHÍ i J. M. NOLLA, *Felix Turissa. La vil·la romana dels Ametllers i el seu fundus (Tossa de Mar, la Selva)*, Tarragona, Institut Català d'Arqueologia Clàssica, 2010 (Documenta, 12).

croològica de Joan Roure i Esteve, que arribà a treballar amb Josep Colomines en diversos jaciments i fou una ajuda puntal en les feines de la secció d'excavacions de la Generalitat, com per exemple en l'extracció d'inscripcions romanes del barri antic, ara al Museu d'Arqueologia de Catalunya.

I arribà l'exili. Malgrat el drama humà i el panorama del segon conflicte mundial, un grup d'intel·lectuals a França va organitzar la Fundació Ramon Llull, que posà en marxa una quarta època de la *Revista de Catalunya* amb l'edició a París dels números 94 a 98 entre 1939 i 1940. En el consell de direcció, en el comitè de redacció i en la llista de col·laboradors hi trobem els noms més il·lustres de la intel·lectualitat del moment. Dintre de l'arqueologia hem de destacar la figura senyera de Pere Bosch Gimpera.

En el número 95, de gener de 1940, aquest autor, pare de la moderna arqueologia catalana, publica «Les dues onades cèltiques a Espanya» (p. 69-84), amb la hipercorrecció Bosc-Gimpera del seu cognom. Aquest estudi recull continguts de la conferència que pronuncià a l'Acadèmia Britànica, on ell mateix esmena conclusions publicades en la seva obra fonamental *Etnologia de la Península Ibérica* i fa que la qüestió prengui un tomb nou, ja que

els estudis i les excavacions dels darrers trenta anys han mostrat que els celtes representen un element important en la constitució ètnica i en la cultura dels pobles d'Espanya. Malgrat la unificació aparent, producte de la romanització, els pobles anteriors restaren gairebé intactes i els celtes, un d'ells, marcaren amb llur caràcter indeleble grans territoris de la Península —on l'element anterior no havia cristal·litzat en una personalitat excessivament forta— o els matisaren de manera peculiar. (p. 69-70)

Poc després que Hitler va ocupar París, el govern francès va prohibir les publicacions dels exiliats i de nou la *Revista de Catalunya* va patir les conseqüències dels esdeveniments històrics, ja que el número 99, que era a la impremta, va desaparèixer juntament amb tota la maquinària i el personal, que caigué en mans de la Gestapo.

Bona part dels exiliats catalans trobà refugi en un Mèxic acollidor. Allà, P. Bosch Gimpera, com havia fet a Catalunya, formà al seu voltant a la universitat uns bons professionals que han donat origen a una saga d'arqueòlegs prestigiosos dedicats amb tot l'èxit al millor coneixement i difusió de l'arqueologia mexicana. Aquests deixebles es reuniren i homenatjaren el mestre en unes jornades memorables que tingueren lloc el setembre de 2009

al Museo Nacional de Antropología, dintre de l'edició corresponent de la Feria del Libro de Antropología e Historia (FLAH) que aquell any tenia com a país convidat Catalunya. La UAB, sota la batuta de Josep M. Figueres, s'encarregà de la direcció de l'esdeveniment, que implicà institucions catalanes ben diverses, a les quals se sumà l'ICAC, i nombroses personalitats del món de la cultura.

A Mèxic, doncs, l'empremta catalana ha estat i és ben potent. També la marca en l'arqueologia ha estat duradora. La *Revista de Catalunya* hi va tenir el seu paper, ja que els intel·lectuals exiliats es varen unir per obrir la seva cinquena època el 1943 amb un número triple que contenia els 99, 100 i 101, corresponents a gener, febrer i març d'aquell any. Es va voler reprendre així la numeració amb el 99, que va quedar tan brutalment liquidada el 1940 a París. I en aquest número 99 Pere Bosch Gimpera hi publicà «Els factors ètnics en la formació de Catalunya» (p. 17-41), on, en començar, planteja:

Importa per a l'explicació objectiva de la història d'un poble i de la formació de la seva cultura tenir en compte els factors ètnics que l'han format i la seva actualització en relació amb la geografia i amb la història, així com per a la comprensió exacta de la vida d'un home cal tenir present no sols el que ha realitzat ell mateix, sinó també l'ambient en què ha viscut el seu cercle familiar i els seus antecedents, àdhuc els patològics.

En aquest treball, Bosch Gimpera ens parla del factor geogràfic, de les arrels del poblament de Catalunya en el Paleolític i en el Mesolític, dels pobles del Neolític i de l'edat del bronze, de la invasió celta i les seves conseqüències, dels pobles a Catalunya des del segle VI aC, de la colonització grega i, finalment, de la Catalunya romana i la formació de la nació catalana. Bosch Gimpera retrotrau aquí l'inici de la nostra nació, argumentant (p. 39-40):

En arribar els romans, el nostre era ja el poble de pagesos, de menestrals i de mercaders, sensible a l'art i d'esperit progressiu, obert a la relació amb els pobles que el volten i que l'incorporen als grans corrents de la civilització humana que retrobarem quan, històricament, ja es podrà parlar de Catalunya i quan aquesta apareixerà incorporada al cercle dels més importants pobles de l'Edat Mitjana. Les terres catalanes, aleshores, com sempre, foren el territori d'intersecció de corrents culturals diversos que influïran en el desenvolupament de la seva cultura i en els quals trobarà Catalunya l'estímul per a la creació dels

seus valors propis i per al manteniment de la seva personalitat, absorbint en ella a la llarga tots els elements forasters que s'hi aclimaten.

Visió ben oberta d'una etapa que forma un substrat fonamental, però en la qual encara veiem el territori de Catalunya sota l'administració romana repartit entre les províncies d'*Hispania Citerior* o *Tarraconensis* i *Gallia*. De totes maneres, les inscripcions tardanes ens fan veure canvis significatius en la pronunciació del llatí, símptoma d'uns canvis lingüístics en procés. Podem esmentar, per exemple, la grafia *Martvrial Martoria* en una inscripció de Tarragona datada de l'any 393 dC.³

La *Revista de Catalunya* visqué uns episodis puntuals l'any 1947, el 1956 i el 1967. Sota el paraigües de la Fundació Ramon Llull, l'edició tornà a París, on s'encetà una sisena època amb la publicació dels tres números de 1947 (102 a 104). Un rocambolesc intent de represa fou el de São Paulo el 1956 (núm. 105), un volum redactat i compost, però, a Barcelona, el mateix que succeí amb el número 106 de setembre de 1967, que es publicà a Mèxic. En aquests cinc números no hi trobem cap article de fons sobre arqueologia, però podem esmentar la ressenya que en el núm. 102 d'abril-juny es fa de «La *Història de Catalunya* de Pere Bosch-Gimpera i Ferran Soldevila», publicada a Mèxic el 1946, en la qual es diu textualment: «els capítols consagrats a la Prehistòria i a la Història Antiga són un magnífic model de síntesi, clara i precisa, d'una concisió veritablement remarcable» (p. 136); però el gruix dels comentaris és per a la part de Ferran Soldevila.

La *Revista de Catalunya* hagué d'esperar fins ben entrada l'actual etapa democràtica per recuperar el pols que no ha perdut des de 1986 fins ara. L'octubre de 1986, sota la direcció de Max Cahner, començà la que és ara com ara la definitiva nova etapa, seixanta-dos anys després de l'inici, i en aquest primer número (p. 10) J. V. Foix expressa: «Tireu, sobretot, endavant: el vostre projecte m'enforteix». Al llarg de tots aquests anys s'han anat publicant amb prou regularitat articles d'antiguitat que passem a enumerar, per després entrar en el comentari d'alguns treballs en concret:

LLOBREGAT, E. A. (1988). «Miquel Tarradell, nacionalista, arqueòleg i historiador». *Revista de Catalunya*, núm. 22, p. 25-36.

3. G. ALFÖLDY, *Die römischen Inschriften von Tarraco*, Berlin, 1975, p. 415, núm. 944.

- RODÀ, I. (1988). «Luci Minici Natal Quadroni Ver i la societat barcelonina del seu temps». *Revista de Catalunya*, núm. 22, p. 37-51.
- RAFEL, N.; i DUPRÉ, X. (1989). «L'arqueologia i les institucions de govern a Catalunya (1907-1939)». *Revista de Catalunya*, núm. 28, p. 105-123.
- DEL POZO, J. M. (1992): «Actualitat de l'humanisme polític de Ciceró». *Revista de Catalunya*, núm. 59, p. 22-34.
- MAYER, M. (1992). «Numi Emilià Dextre, un col·laborador barceloní de l'emperador Teodosi». *Revista de Catalunya*, núm. 64, p. 41-50.
- POLO I PUJADAS, M. (1993). «Orfeu i la música». *Revista de Catalunya*, núm. 71, p. 113-124.
- MAYER, M. (1993). «Màxim, l'emperador de la Tarraconense». *Revista de Catalunya*, núm. 72, p. 56-72.
- RIERA I MORA, A. (1995). «Lletra d'Itàlia: l'exposició "Amor sacre i amor profà" a Roma». *Revista de Catalunya*, núm. 98, p. 105-116.
- RIU-BARRERA, E. (1996). «L'estudi arqueològic i la restauració de Sant Pere de Rodes». *Revista de Catalunya*, núm. 111, p. 55-90.
- CUADRADA, C. (1999). «Dones i naturalesa a les societats antigues i medievals: arguments per a la submissió del treball femení». *Revista de Catalunya*, núm. 145, p. 22-34.
- ARRAYÁS MORALES, I. (2004). «Reflexions entorn de la promoció colonial de l'antiga Tàrraco». *Revista de Catalunya*, núm. 200, p. 24-42.
- ARRAYÁS MORALES, I. (2005). «Una breu aproximació a la morfologia històrica de l'AGER TARRACONENSIS en l'època tardo-republicana romana (segles III-I aC)». *Revista de Catalunya*, núm. 205, p. 22-38.
- ARRAYÁS MORALES, I. (2009). «Reflexions sobre la xarxa viària romana del nord-est peninsular». *Revista de Catalunya*, núm. 255, p. 32-52.
- PALO I MIQUEL, H. (2010). «En el centenari del naixement de Josep M. Pons Guri: advocat, historiador del dret i arxiver». *Revista de Catalunya*, núm. 257, p. 3-10.
- ARRAYÁS MORALES, I. (2010). «Comentaris al voltant de la colonització grega a Occident. Els grecs al nord-est peninsular». *Revista de Catalunya*, núm. 258, p. 11-32.

A vegades, els títols enganyen o poden conduir a error. Així, per exemple, quan un arqueòleg veu que un article es dedica a «L'edat del ferro», no dubta que hi trobarà contingut afí a la seva professió. Però no... El treball de M. A.

Perelló Femenia publicat en el número 204 de març de 2005 (p. 117-121) no tracta d'aquest període històric, sinó de la novel·la homònima del premi Nobel de 2003, el sud-africà John Maxwell Coetzee, que se centra entorn de una dona malalta que viu a Ciutat del Cap en l'època de l'*apartheid*. Res a veure, doncs, amb arqueologia, encara que l'esplèndida novel·la pugui suggerir en algunes de les seves planes un autèntic descens a l'Hades.

Quedaria fora de l'espai d'unes poques planes fer un comentari de tots i cadascun dels articles que sobre arqueologia i història antiga s'han publicat al llarg dels darrers 25 anys que enguany es compleixen des de l'arrencada actual de la *Revista de Catalunya* l'octubre de 1986, un quart de segle que ha suposat l'etapa ininterrompuda més llarga de la vida d'aquesta sèrie tan emblemàtica per a la nostra cultura.

Com que hem de triar, començaré pel valuós treball que Núria Rafel i el sempre enyorat Xavier Dupré publicaren el 28 de març de 1989: els autors es mouen amb agilitat per les vies de la historiografia per mirar d'emmarcar amb un bon bagatge les actuacions de la Generalitat republicana en matèria d'arqueologia, conscients que els fets polítics de cada moment són uns condicionants ben poderosos. Per tal de tenir una visió ben completa i àmplia, inicien la trajectòria en el Noucentisme i el fet cabdal que va suposar la creació el 1907 de l'Institut d'Estudis Catalans i la constitució de la Secció Històrico-Arqueològica, amb la figura fonamental de Josep Puig i Cadafalch. Ell fou qui impulsà també les excavacions a Empúries a partir de 1908, amb la injecció de vitalitat que suposà el 1909 el descobriment de l'estàtua d'«Asclepi», de la importància de la qual encara no en som tots plegats prou conscients, ja que és l'única escultura grega original descoberta a l'occident europeu. S'explica ben clarament el que suposà el parèntesi de la dictadura de Primo de Rivera i el paper decisiu que hi jugà Pere Bosch Gimpera. Una part molt important de l'article es dedica a la fonamental tasca de legislació duta a terme entre els anys 1934 i 1938, per concloure que els tres aspectes bàsics de la Generalitat en aquesta etapa rauen en «l'atenció als aspectes legislatius, l'articulació de la recerca i la coordinació dels mitjans reals dels quals disposa el país».

Per l'entitat de l'article i per la singularitat del monument, portem ara a la tribuna el treball d'E. Riu-Barrera sobre Sant Pere de Rodes, publicat en el núm. 111 d'octubre de 1996. Com en el cas anterior, també es remunta al Noucentisme per situar el despertar de l'interès pel monestir amb l'empenta de l'arqueologia medieval. Naturalment, el període de 1936-1939 suposà

una interrupció i s'hagué d'esperar a la dècada dels anys cinquanta del segle passat per veure la represa dels treballs (1950-1959). Sens dubte, el gran impuls fou donat per Eduard Carbonell a partir de 1989 quan era director general de Patrimoni. S'elaborà el pla director el 1992 i es programà la recerca arqueològica sistemàtica, de la qual l'article es fa ressò. Molt important és la part on es parla de les fases premonàstiques del segle VI dC i de la presència d'elements romans.

Per acabar, pensem que és de justícia fer esment de les aportacions de l'investigador que amb més constància publica a la *Revista de Catalunya* els darrers anys d'ençà el 2004. En efecte, són cinc els treballs que Isaías Arrayás, professor de l'àrea d'Història antiga de la UAB, ens ha ofert. Tres se centren en *Tarraco* i és ben comprensible, perquè fou el tema de la seva tesi doctoral.⁴ En el primer, de novembre de 2004 (núm. 200), es fa un repàs prou complet dels pobles i les ciutats d'Hispania corresponents a les diferents categories segons les informacions proporcionades pels textos. Per sort, les darreres investigacions han permès situar la concessió del rang de colònia a *Tarraco* sota Cèsar, segons ja recull el mateix Isaías Arrayás, que se'ns mostra escèptic, però.⁵ El segon article el dedicà l'autor l'octubre de 2005 (núm. 205) a la morfologia històrica de l'*ager Tarracensis*, que posa de manifest el coneixement del terreny per part de l'autor, que conclou:

[...] la constatació en la toponímia actual del Camp de Tarragona de topònims i microtopònims que, sens dubte, testimonien diferents elements de l'hàbitat antic (dels quals no queda cap vestigi, tan sols l'empremta toponímica) i que es presenten ben ubicats respecte als eixos de la xarxa cadastral proppassada (en concret, un 63% del total) podria acabar de confirmar l'existència d'un possible cadastre centuriat a la regió.

El que suposava Isaías Arrayás s'ha vist ben confirmat per les recerques dirigides des de l'ICAC, de les quals s'han rendit comptes en un congrés a

4. I. ARRAYÁS MORALES, *Morfologia històrica del territorium de Tarraco en època tardorepublicana romana (s. III-I aC): cadastres i estructures rurals*, 2 vol., Bellaterra, 2002.

5. J. RUIZ DE ARBULO, «La fundación de la colonia Tárraco y los estandartes de César», a J. L. JIMÉNEZ i A. RIBERA (coord.), *Valencia y las primeras ciudades romanas de Hispania*, València, 2002, p. 137-156; J. RUIZ DE ARBULO, «La *legio Martia* y la fundación de la colonia *Tarraco*», *Tarraco pedra a pedra* (catàleg d'exposició), Tarragona, MNAT, 2009, p. 36-55.

Tarragona l'octubre de 2010, en què l'autor va participar, i en els volums sobre la temàtica que s'han començat a publicar.⁶ El darrer article que, de moment, Isaías Arrayás ha dedicat a l'arqueologia tarragonina és el que es publicà el maig de 2010 (núm. 261) sobre *Tarraco* i el seu port, i cal tenir en compte que el suburbi portuari de la ciutat ha estat ben estudiat en els darrers anys.⁷ Ben interessant és l'esment d'ancoratges diversos que augmenten el nostre coneixement sobre la potència de la xarxa portuària de *Tarraco* i el seu entorn.

Isaías Arrayás, en el número 255, de novembre de 2009, parla de la xarxa viària romana, amb una especial atenció en els elements corresponents a l'època republicana, usant totes les fonts disponibles per resseguir la via Augusta i les de Collsuspina i el Congost. Fa esment dels mil·liaris i de les obres que poden correspondre a guarnicions militars, dubtant que ho siguin els jaciments de Can Tacó (Montmeló-Montornés) i del Camp de les Lloses (Tona), objecte d'investigació i museïtzació recents que encara poden donar noves sorpreses i lloc a una interpretació més acurada.

Finalment, volem comentar el seu punt de vista sobre la presència grega al nord-est peninsular, que ens ofereix en el número 258, de febrer de 2010. Després d'un interessant quadre de conjunt, acaba centrant-se en *Rhode* i *Emporion*, fent-se ressò de l'estat de la qüestió i basant-se en una extensa bibliografia que situa el lector en un bon punt per a la comprensió del significat i les característiques d'ambdues ciutats.

Fins aquí els comentaris de l'aportació dels continguts de la *Revista de Catalunya* a l'arqueologia, que hem volgut lligar amb la història convulsa que ha marcat la seva trajectòria, al llarg de la qual ha hagut ressorgir una vegada i altra gràcies a l'esforç, la vàlua, la constància, el talent i l'amor a Catalunya de tots aquells que, malgrat les adversitats, saberen fer-la surar per tal que fos un mitjà fonamental per a la transmissió de la cultura catalana en tots els seus àmbits, defugint una politització que, d'altra banda, hauria estat ben comprensible, donades les circumstàncies. Ens hi hem d'emmirallar i desitjar que a l'octubre de 2010 comencin uns altres 25 anys de vida ininterrompuda de la

6. M. PREVOSTI i J. GUITART (dir.), *Ager Tarraconensis 1. Aspectes històrics i marc natural*, Tarragona, ICAC, 2010 (Documenta, 16).

7. J. M. MACIAS *et alii*, *Planimetria arqueològica de Tarraco*, Tarragona, ICAC, 2007 (Documenta, 5), núm. 369, 470, 497, 502, 503, 590, 591, 609, 615, 620, 621.

darrera fase de la *Revista*, que des dels seus inicis va bategar al ritme dels durs esdeveniments que ofegaven Catalunya. I que sigui ara un instrument per continuar garantint en pau la correcta difusió de tots i cadascun dels aspectes de la nostra cultura i les seves arrels, que ens vénen del món clàssic, que fou també multicultural i plurilingüe.